

تیگه هئ پراگماتیزم د زانستین سیاسی و په روه رده یی دا دهیته دیتن، هتا کول هنده ک بهرهم و په رتووکین بیا فین دی ژی دا بوونا خو یا هی. نه ف فلسه فیه بناغی گله ک ژ نه وان ده سته فتانه نه فین مرو فایه تی د نه فان سه ده یین دو ماهیکئ گه شتیئ. ناقئ وئ یئ فلسه فی ژ وشه یا پراگما (pragma) یا لاتینی هاتیه وهرگرتن کو پامانا وئ کار یان بزاقه. نه ف فلسه فیه د بنه رت دا ل سالا (۱۸۷۰) ل وه لاتین یه گرتیئن نه مریکایئ سه ره لدا یه. نه ف فلسه فیه بو ماوئ نیژیکی سی سه ده یه بنه مایئ جفاکا نه مریکیه. چندیان زانا و فیله سو فان کاری لسه کری و بنه مایین وئ کرینه هی فینئ ژیان و سیاسه تا فی وه لاتی. هر چنده وه لاتین دیتر، نه خاسمه ل نه ورپایئ ژی بزاقا ئا فاکرنا جفاکئ ل سه ر بنه مایین فئ فلسه فیه یئ دهیته دان، لی ژبه رکو چریسکین فئ فلسه فیه یئ ژ نه مریکا هاتی، له وما زورتین کارتیکرن لسه ری وه لاتی هه بوویه. نه وان زانا و فیله سو فین د بیا فئ فئ فلسه فیدا کارکری ب پیشکه شکرنا چندیان فه کولین و گوتار و په رتووکان شیان د ماوه یه کئ کیمدا، وهرچه رخانه کا مهن د نه فی وه لاتی دا دروست بکن. مه به ستا مه ژ تیگه هئ ماوه یه کئ کیم، نه وه هه کهر نه م به راورد ا فئ جفاکئ و فی

فلسه فیه یا پراگماتیزمی د ناقبه را سه ر هلدان و پیگه هشتینیدا

ئا - و - بده ستکاریفه ژ پووسیئ:
د. نه سره ددین ئیبراهیم گولی
(زانینگه ما زاخو - فاکه لتی په روه رده)

وهلاتی دگه ل وهلات و جفاکین دیترین که فنار ل جیهانی بکهین، دئی بینین ژیی فی وهلاتی زور گهنج و کیمه، لئ وهک دهستکهفت و بهرهمداری سه رکیشیا کاروانی پیشکهفتنی دکهت.

بنه مایئ سه ره کیئ پراگماتیزمی بؤ ئه فیئ چهن دئی دزفپیت، کو فلهسه فه پیدفیه سه رژنوی خو ئافا بکه ته فه. ب باوه پرا فله سه سو فین فیئ رپبازئی فله سه فه پیدفی ب هندی نینه کو هزری د پرویدانین به ری و بین ده ستپیکا ژیا نا مرو فایه تیئ و زاینی بکه ت، کو ئه ف چهنده ل سه رده می ئه ره ستویئ فله سه سو ف هه تا تو که ل گو پئی بو، لئ فله سه فه پیدفیه میتودین خو بؤ مه به ستا چاره سه رکنا وان ئارپشه یان بکاربینیت، کو د هه لو یست و ده لیه یین جیا واز دا دکه فنه د رپکا مرو فان دا. ئه و ئارپشه یین کول ده می پروسسسا هه لسو که فتا پراکتیکانه یا روژانه مرو فی ل جیهانا کو به رده وام و بیئ پچران یا د گوینئ دا رووی دهن. ب باوه پرا وان فله سه فه پیدفیه ب کارئ هاریکاریکنا مرو فایه تیئ رابیت ب رپکا چاره سه رکنا وان ئارپشه و گرفت و بابه تین روژانه یین کو وهک ئاسته نگ و کو سپ دکه فنه د رپکا وی دا. یا فه ره ئه م چهنده ک ژ نه وان فله سه سو فان بده ینه دیار کرن یین کو پیشه نگیئ فیئ فله سه فه یین ده یینه هژمارتن و ب په رتووک و به ره میئن خو شیاین شه نگیستی وه لاته کی زله یز وهک نه مریکا ده یین.

چارلز ساندیرس پیرس (۱۸۳۹-۱۹۱۴) هزر کرنئ ب جو ره کیئ خو گونجاندا په فتارین بوونه وه ری دزانیئ کو بؤ مه به ستا رپکخستنا په یوه ندییا وی دگه ل ژینگه ها وی دا ده یته نه نجامگرتن. هزر هنگی ب کارئ خو رادبیتن ده می کو گومان دروست دبیتن و دبیته ئاسته نگ د رپکا

ره فتاره کی دا. هزر پیدفیه فیئ گومانئ لابه تن و دگه ل دروستکرنا باوه ریئ دا ئاماده کاریئ بؤ بکه ت بؤ هندی هه لسو که فت و په فتار رووی بده ت. د هه لو یستین جیا وازین کو تیدا باوه ری دشیتن ره وشا بگومان بوونی بگو هورپیت، ئه و کو هندی ره فتاره کی یه و دشیتن ببیته ئاسته نگ لبره وی. باوه ری به روفاژی بگومان بوونی یه کو هویه کی نه ئارامیئ و په وشه کا نه خو شه و مه دفتین بزویترین ده م خو ژ وی قورتال بکه یین. ب باوه پرا پیرسی پروسسسا مه عریفی / زاینی یئ بریتیه ژ دره بازبوونه ژ دوخ و کاودانین گومانا وی بوونی و گه هشتنه ب باوه ری پی بوونی، لئ دگه ل هندی دا ژئ باوه ری بخو نه که توارییه. مرو ف و هه رو سه زانا ژئ نه د بندا که تواریئ دانه، لئ یا گرنگ بؤ وان جیگری و نه گو هورپیا باوه ردارییته، و بؤ هندی کو باوه ردارئ جیگری تر ببیت، پیدفیه وی ل دو یف شیانی ب سه ره می ئه ندام و تاکین جفاکی دابه شبکه یین. بؤ گه هشتن بفی چهن دئی پیدفیه کو ئه و میتود ب شیوه یه کی وه سا به یته بکارئینان کو باوه رپیکری بن، و ده می رپکخرا وهک ب شیوه یه کی گشتی خه لکه کی و پشتی دو یفدا چوئ و ژ پیخه مه تی وه که ه فنه بوونا هزری تووشی سزایه کی دکه تن.

فیلیام جیمس (۱۸۴۲-۱۹۱۰) خودانی ئاراسته یه کیئ بؤ چاره سه رکنا ئه وی جیا وازییا د ناقه را زانستی و نایینی دا هه ی. ب باوه پرا وی ژیا نا مرو فی بیئ نایین نابیت. بؤ مرو فی نایین یا پیدفی و فه ره تا کو خو د ده میئن نا ئومیدیئ بیاریزیت و ئاساییشا وی به یته پاراستن و ل ده می پیدفی دا وی شاد بکه تن. سه ریاری فیئ چهن دئی، کو وی باوه ری ب بوونا خودانی نه بو، لئ لنک وی هه بوونا باوه ریئ ب خودئ لنک مرو فان بؤ به رده وامییا ژیا نا مرو فایه تیئ ب فه ر

دزانی، خەلک د هندئ دا کو ب شیوهیه کئ
که توارى باوه پى ب بابه ته کى هه بیتن، ب راست
دزانی.

جیمس دیژیت کو ژيانا مه يا د دهستين
مه بخو دا، و گریدايه ب باوه پيا مه ب شيانا
باشترکنا وئ ژيانئ. پیدفیه باوه پى ب سهرکه فتنئ
هه بیت و بزاف بۆ بهیته کرن، و چەند مرؤفى بهیز
باوه پى هه بیت هند دئ شانسی سهرکه فتنئ بۆ
وى پتر لپهیت.

ب باوه پرا جیمسى راستى وهک سهرکه فتنه کئ
يان ژى وهک شيانا کاریه بۆ هندەک بیروباوه پان
و يا ب مفایه بۆ گهشتن ب جورەک ژ جورین
ئارمانجان، ئەو ئارمانجین مرؤفى بۆ خو
دهیناندين و بزاف دکه تن بگهیته وان. لدویف
بیروباوه پان جیمسى خالا بهیزیا هزرکرنئ يا
د وئ چەندئ دا کو چەوا کەرسته یئ پیدفئ
ههلبژیت بۆ گهشتن ب وان ئارمانج و پلان
و مه بهستين مه ههین و ئەفه ژى ب ئرکئ
هزرکرنئ دهیته هژمارتن.

جۆن دیفی (۱۸۵۹-۱۹۵۲) دیژیتن کو کارئ
سهره کئ فەلسەفە یئ و زانستئ و میتودین
زانستى يا د هندئ دا کو مرؤفى ب باشترین
شیوه بۆ خوگرنانندن دگەل ژینگه یئ دا ناماده
و به رهه شیکهت، و ئەو ژى ب پیکا دابینکرنا
کاودانه کئ بۆ رهفتارین مرؤفین سهرکه فتنئ.

هه می ئەف تیورییه ئەو کەرسته و ئالافین
تایبه تن ئەوین کۆ بۆ مەرهمئ چاره سهرکرنا وان
ئاریشه یئ بۆ ژيانا مرؤفى دروست بدن، یئ
هاتینه گۆهوپین. تیوری ئەو ئایدىا و بیروکه نه،
ئەوین دانپیدانئ ب راستیان دکه ن هنگى ده می
ههست پیده یته کرن و ئەف راستیه ئەو بیردۆزه
بشیوهیه کئ پراکتیکى يا کاریگەر و بکاره یه .
راستى سنوورئ ب مفاوونئ دیاردکهت.

ب دیتنا فەلسەفە یا پراگماتیزمئ چەوانى و
سروشتنئ پارێکرنئ یئ د هندئ دا کو چەوا
مرؤف ب هیز و شيانا خو لایه نین مه عریفى
و زانینى و ل ده می کۆ مژویلى چاره سهرکرنا
کیشه یئ ژيانا خو یه، دروست دکهت، و پیک
دئینیت. ب دیتنا وان هزرکرن نهک رهنگدانه فه یا
کریارین مرؤفیه، به لکو ئەو ژینگه مه يا کۆ بۆ
مه بهستى گهشتن ب ئارمانجان ب شیوهیه کئ
سهرکه فتیانه بزافئ و کارى بۆ دکهت.

ژیدەر ئامازهى ب هندئ ددهن ل وهلاتئ
ئەمریکا فەلسەفە یا پراگماتى و بهایین مه فیعه تی
يا ب سەر ژيان و کهلتور و فرههنگ و جفاک
و هه تاکو سیاسه تا وى وهلاتى ژى زاله . لسه ر
بنه مایئ وئ فەلسەفە یئ ژيان و ئەزموونا کارى بۆ
تاکئ ئەمریکى ب گشتى و قوتابیان و فیخرخازان
ب گرنگ دهیته زانین. ب فئ فەلسەفە یئ بزافا
په روه رده کرنا تاکه کئ هاریکار و که سه کئ
نیشتمانه پهرور و وهلاتپاریز و باش دهیته دان .
ب گۆتنه ک دى لدویف فەلسەفە یا پراگماتیزمئ
ئان بهایان گرنگیه ک تایبهت يا هه ی، چ ل
خواندنگه یئ و هه ر ژ قوناغین سهره تایی و
دهستپیکئ هه تاکو بگهته ئاستئ زانکویئ و
خواندنا بلند، و ب هه مان شیوه و ئەندازه ی چ
ل ناف خیزانئ و چ ژى جفاکئ ئەف کهلتوره
يا هه ی.

هه کەر ئەم ب چافه کئ کهتوار ته ماشه ی
جفاک و کۆمه لگه ها ئەمریکى بکه ین دئ ب
ئاشکرایى پیشکه فتنئ تیدا بینین کو ئەف
وهلاته سهرکیشى کاروانئ پیشکه فتنئ یه ل
جیهانا ئەفرۆدا، حنیرا وئ ژى بۆ هندئ دزفرت،
هه روه کى مه گۆتى، فەلسەفە یا پراگماتیزمئ
بالئ خو یئ بسەر هه می کهرتین ژيانا تاکى
و جفاکى و ئابوورى و سیاسیا ئى وهلاتیدا

خو شياين بناغي جفاكهك بهيز دهينن، و هرچهرخانهك مهزن د جيهانا نه فپو دا دروست بكن. سهرباري نهوان رهخنه يين ژ فني ريباز و فلسه فها ژيانن دمهتته گرتن، لي نابت وان دستكه فتان ژ بيرا خو ببهين كو فلسه فها پراگماتيزمي بوويه نه گهرئ وان.

ژدهر ب زمانن پووسى:

Ильин В. В., Кармин А. С., Огородников
(2007). Философия: экзаменационные
ответы для студентов вузов. __СПб. :
Питер, 256с. . ил. __ (Серия Завтра
экзамен).

كيشاي. د نمونه يه كا ساده دا ل خيزانه كا نه مريكي، هه تاكو ناست باش ژي، ده مي گهجهك پيدشي ب برهكا پاره ي بت ده يبايين وي شوينا هندئ پاره كي هه روه بكنه د ده ستين وي دا و نه و بچيت بخوتن يان ل خو به زيخيتن، بهرئ وي دده نه كاره كي دا ب پيكا وي كاري بشيت ب سه ريخوي كار بكه ت و شوله كي بو خو پيدا بكه ت و خو پي بزينيت و لسه ر پييين خو بره و ستيت. بيگومان ده مي فلسه فها خيزانن و جفاكه كي نه فه بيت و شوينا ته مبه ليئ، تاكي خو فيري كار و بزاقن بكه ت، دي نه و جفاك بيته خودان كه سين رينجه ر و شولكر و نفاكه ر و به ره مهينه ر. نه ف فلسه فها ژ لايه ني سايكولوژي فه تاكي وه سا په روه رده دكه ت د بلندترين ناستن باوه ري بخوبونن دا بيت و بيته كه سهك خودان نارمانچ و پالده ر بو كاري و ژيانن. نه فه هه مان نه و نارمانجه يين زانستن ده رووناسي بزاقن بو دكه ت. بهايين فلسه فها پراگماتيزمي و نه خاسمه يين گريدي ب لايه ني جفاكي و په روه رده يي و نابووري فه، كارتيكرونهك مه زن ل سه ر ناخ و ده روونن تاكي نه مريكي هه بوويه و شيايه وي وه سا پييكه مينيت كو بو وه لاتن خو يي دل سوژ بيت و بهرزه وه نديين خو د ده ستكه فت و بهرزه وه نديين جفاك و ولاتن خو دا ببينيت و ب چافه كي دي، دوير ژ ره فتار و كريارين تيكده ر و هه رفينه ر ته ماشه ي ژيانا تايه ت و جفاكييا خو بكه ت، و ژ فني چهندي يه نه م دبينين تاك د فني جفاكي دا كه سه كي به ره مدار و ب مفايه و بزاقا نفاكرنا خو و خيزان و جفاكي دده ت. بيگومان نابت ل فيري رولن ديار و بهرچاقن وان فه يله سو فان ژبير بكن، نه وپن مه ل سه ري نامازه پيدايين، نه وان ب پيكا به ره مه مين